

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМCURRENT TRENDS IN TEACHING ENGLISH
FOR SPECIFIC PURPOSES

Стаття присвячена дослідженню сучасних тенденцій у галузі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням. Зокрема, здійснюється аналіз наукових досліджень у галузі навчання англійської мови за професійним спрямуванням за останні три роки, описуються специфічні соціальні і психологічні аспекти навчального процесу та особливості формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності та в умовах тотальної технологізації гуманітарної сфери серед основних підходів до навчання англійської мови в немовних вищих навчальних закладах (системного, компетентнісного, рефлексивного, особистісно-діяльнісного), значна роль надається рефлексивному підходу та принципам свідомості та розвитку автономії студентів.

Розкривається сутність таких понять, як «професійно орієнтована комунікативна компетентність», «часткова автономія із внутрішнім самоконтролем та із зовнішнім автоматизованим контролем», «напівавтономія», «умовно повна автономія».

На основі останніх досліджень, пов'язаних із залученням інформаційних технологій до процесу формування окремих цільових компетентностей, що здійснюється на засадах концептуальності, результативності, економічності, ергономічності, коригованості та візуалізації, уточнюється додатковий інструментарій додаткових можливостей студентів.

Серед основних переваг оволодіння необхідними навичками та уміннями з використанням інформаційних технологій виокремлюються такі як: 1) гнучкість (здатність навчатися у зручній для студента час); 2) технологічність (використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій); 3) якість, яка не поступається традиційному навчанню, соціальна рівність (однакові можливості для здобуття вищої освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу); 4) інтернаціональність (можливість здобути освіту в навчальних закладах іноземних держав).

Ключові слова: англійська мова за професійним спрямуванням, професійно орієнтована комунікативна компетентність, рефлексивний підхід, навчальна автономія, інформаційні технології.

The article is dedicated to the issue of current trends in teaching English for specific purposes. The last three-year scientific research conducted in the field of teaching English for specific purposes methodology is under the consideration. The specific social and psychological features of learning process and professional language competence are outlined.

The theoretical and methodological premises of professional language competence are highlighted and the main approaches (systematic, competence, reflexive, student-oriented) in the domain of teaching English for specific purposes in higher education are pointed out. It is claimed that the reflexive approach and the principals of consciousness and the student autonomy development are in favor under the circumstances of global information technology infiltration into social studies.

In particular, the essence of such concepts as professional language competence, partial student autonomy with inner self-control and outside automatic control, half student autonomy, partially full student autonomy, reflexive approach is revealed.

Having analyzed the standpoints (conceptuality, effectiveness, economy, agronomy, modifying and visualization) of the last research dedicated to the usage of information technologies in the English for specific purposes domain, the student additional potentiality tools are revealed.

Such potential tools as 1) flexibility (ability to study during the appropriate for the student time); 2) technology (the usage of the new technological breakthroughs); 3) quality (it is treated on equal terms with traditional education); 4) social equality (the accessibility to the higher education services despite the student's residence, health condition and social status); 5) internationalism (ability to get higher education in any institutions abroad) are described in details.

Key words: English for specific purposes, professional language competence, reflexive approach, learning autonomy, information technologies.

УДК 378.147: 372.881.111.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-22>

Прокопчук М.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Інституту державного управління
у сфері цивільного захисту

Шихненко К.І.,

канд. пед. наук,
завідувач кафедри мовної підготовки
Інституту державного управління
у сфері цивільного захисту

Гайович Г.В.,

канд. філол. наук, доцент,
професор кафедри мовної підготовки
Інституту державного управління
у сфері цивільного захисту

Віннікова Л.Ф.,

викладач кафедри мовної підготовки
Інституту державного управління
у сфері цивільного захисту

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, наша держава стала на шлях глибоких трансформацій у різних сферах суспільного життя. З цього часу адаптація європейських норм та стандартів стала одним з першочергових завдань розвитку державного управління, адже реформування потребують аспекти державного регулювання зовнішньо- та внутрішньо-економічної діяльності, агропромислового сектору, малого та середнього бізнесу, регіонального розвитку тощо [12].

Відповідно до Угоди активізація співпраці між Україною та Європейським Союзом відбувається за декількома напрямками, серед них – політичний, економічний, безпековий, правовий. Її метою є посилення політичного діалогу, зміцнення миру й стабільності в регіоні та світі, інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС, забезпечення верховенства права та поваги до прав і основоположних свобод людини, а також тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Відповідаючи на сучасні виклики та високий попит на володіння фаховою іноземною мовою

серед працівників державної служби надзвичайних ситуацій, починаючи з квітня 2019 року на кафедрі мовної підготовки Інституту державного управління у сфері цивільного захисту розпочалась науково-дослідна робота, мета якої полягає в удосконаленні методики викладання дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» (АМПС) для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання створення ефективної методики навчання АМПС для немовних ВНЗ за останні три роки було в центрі уваги низки вітчизняних науковців, серед яких – О.П. Биконя, Г.А. Дивнич, Т.П. Друженко, О.В. Жовнич, І.С. Заярна, С.В. Лазаренко, І.І. Романов, а також зарубіжні К. Harding, Alan Maley, P. Strevens, A. Waters та ін.

О.П. Биконя обґрунтувала, розробила та експериментально перевірила теоретико-методичні засади організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів з ділової англійської мови із використанням мультимедійного електронного посібника.

Г.А. Дивнич були розроблені практичні рекомендації щодо удосконалення англійської компетентності посадових осіб органів державної влади України як чинника функціонування механізмів державного управління в умовах євроінтеграції України.

Т.П. Друженко обґрунтувала й розробила методику диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів.

О.В. Жовнич було з'ясовано сутність і специфіку професійно орієнтованого спілкування майбутніх журналістів й окреслено лінгводидактичні основи навчання професійно орієнтованого англійського писемного спілкування майбутніх журналістів засобами блог-технологій.

І.С. Заярна визначила методичні й лінгвістичні засади дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення, розробила етапи навчання, створила підсистему вправ і завдань, а також модель організації процесу навчання, опосередкованого комп'ютером.

С.В. Лазаренко було розроблено методику самостійного оволодіння майбутніми військовими фахівцями з інформаційно-телекомунікаційних технологій англійською лексико-граматичною компетентністю та навчальними стратегіями у читанні з використанням мобільних додатків.

І.І. Романов усвоєму дослідженні розробив методику диференційованого навчання професійно орієнтованої англійської лексичної компетентності в усному спілкуванні майбутніх правознавців.

Дослідження зарубіжних учених (К. Harding, Alan Maley, P. Strevens, A. Waters та ін.) присвячені, головним чином, переосмисленню загаль-

них положень методики викладання АМПС та розв'язанню питань, пов'язаних із процесами глобального проникнення інформаційних технологій (ІТ) у сферу професійної діяльності суспільства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених питанню розробки ефективної методики формування як окремих цільових компетентностей, так і загальних питань методики АМПС, залишається відкритим питання з'ясування сучасних тенденцій у вищезазначеній галузі.

Мета статті. Враховуючи необхідність удосконалення методики навчання «Англійська мова за професійним спрямуванням» для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», вважаємо за потрібне здійснити аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень та з'ясувати основні тенденції наукових розвідок у галузі навчання АМПС.

Виклад основного матеріалу. У більшості вищезазначених робіт АМПС розглядається як інструмент професійної діяльності, що по-різному використовується фахівцями різних професій.

Відповідно, навчання як модель реальної комунікації звужує лінгвістичний діапазон мови до конкретних потреб студентів різних спеціальностей та передбачає використання автентичних матеріалів для формування всіх складників професійно орієнтованої комунікативної компетентності (ПКК), що визначається як складне інтегроване ціле, яке забезпечує компетентне професійне спілкування мовою спеціальності в умовах міжкультурної комунікації [8].

За визначенням Програми з АМПС метою навчання іноземних мов для професійного спілкування є формування не окремого набору елементів, а інтегрованої системи умінь і знань, необхідних для ситуативного та професійного спілкування [11].

Під час досягнення цієї мети у майбутніх фахівців формується достатній рівень ПКК, яку становлять іншомовні знання, мовні, комунікативно-пізнавальні, мовленнєві навички й уміння загальнотехнічного характеру.

Ці знання, навички й уміння забезпечують підготовку до подальшої самостійної роботи з іншомовним матеріалом відповідно до освітніх запитів і гармонійного поєднання навчального процесу та майбутньої професійної діяльності.

К. Хардінг наголошує, що в процесі формування ПКК у студентів немовних вищих закладів необхідно враховувати специфічні умови професійної діяльності, систему виробничих зав'язків, предметно-технологічний, соціальний і психологічний контексти навчання, серед яких:

– вивчення АМПС як інструмента для досягнення професійної мети, що виходить за межі формальної лінгвістичної науки;

– розвиток практичних навичок використання мови для досягнення професійної мети;

– наявний невдалий досвід вивчення мови, що може негативно впливати на мотиваційний аспект вивчення АМПС;

– вивчення АМПС після роботи або паралельно із вивченням професійно орієнтованих дисциплін, що спричиняє психологічну та фізичну втоми та небажання навчатись;

– вивчення мови не за власним бажанням, а на вимогу адміністрації;

– наявність в одній групі студентів, які володіють АМПС на різних рівнях, що спонукає викладача здійснювати пошук ефективних стратегій та використання методів диференційованого підходу до навчання;

– навчання в одній групі керівників та їхніх підлеглих;

– навчання в одній групі студентів різних професійних галузей;

– невідповідність рівнів володіння студентами АМПС програмним вимогам [13].

Г.А. Дивнич співвідносить ПМК із такими поняттями, як «система», «якість особистості», «готовність і здатність»; ПМК містить у собі мовознавчі правила, категорії та одиниці мови, їх функції, закономірності, мовні знання, уміння та навички; різні види компетенцій.

Науковець підкреслює, що ПМК є комплексною якістю особистості, набутої в процесі вивчення іноземної мови, яка складається із лінгвістичних, комунікативних і соціокультурних знань, професійних умінь і особистих ставлень, базується на досвіді та проявляється у загальній здатності й готовності до успішної діяльності в іншомовному середовищі [4, с. 7].

Отже, особливістю формування ПМК у процесі вивчення АМПС на сучасному етапі розвитку методичної науки є зміщення акценту від накопичення студентами необхідних знань, умінь і навичок упродовж конкретного відрізка часу до формування готовності навчатися впродовж життя [7, с. 220].

С.В. Лазаренко, досліджуючи психологічні та дидактико-методичні передумови самостійного оволодіння англійською лексико-граматичною компетентністю у читанні з використанням мобільних додатків, наголошує, що освіта третього тисячоліття спрямована на автономію у навчанні, самовдосконалення, розвиток людини інноваційного типу мислення, тому застосування рефлексивного підходу в процесі навчання якнайкраще сприятиме здійсненню згаданих вище напрямів сучасної освіти [9, с. 71].

Під *навчальною автономією* студентів розуміють навчання, що здійснюється за рахунок опосередкованого керування викладачем освітнім процесом з метою самостійного оволодіння студентами ІМК [1].

За таких умов у центрі уваги науковців опиняються концептуальні засади організації самостійної роботи студентів, що є формою позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності, яку організовує і контролює студент на основі зовнішнього опосередкованого управління викладачем [2, с. 10].

Теоретико-методичні засади самостійної роботи студентів, які вивчають АМСП, висвітлено в дослідженні О.П. Биконі. Провідними підходами до формування ПМК під час самостійної діяльності науковець вважає: системний, компетентнісний, рефлексивний, особистісно-діяльнісний і ситуаційний.

На основі системного підходу досліджуються способи організації елементів системи в єдине ціле, у взаємодії процесів функціонування системи, її підсистем, елементів самостійного позааудиторного навчання студентів АМСП.

У процесі реалізації компетентнісного підходу передбачається розроблення вимог до рівня володіння студентами складниками ПМК.

Основоположним елементом рефлексивного підходу є рефлексія, яка є необхідною умовою ефективності ПМК у навчанні майбутніх фахівців.

На нашу думку, в умовах змінення темпоральних меж формування ПМК особливої значущості набуває *рефлексивний підхід* до вивчення АМПС.

До основних принципів цього підходу О.П. Биконя відносить принципи свідомості (студентом усвідомлюється програма навчання АМПС засобами ІКТ) і розвитку автономії студентів.

Із забезпеченням студентів спеціальними навчальними засобами, які можуть створити умови для формування у майбутніх фахівців умінь визначати власні цілі, ставити перед собою конкретні завдання, обирати шляхи і способи їх реалізації, науковцями визначено три рівні автономії студентів:

1) часткова автономія із внутрішнім самоконтролем та із зовнішнім автоматизованим контролем (викладач визначає мету, завдання, шляхи їх реалізації, контролює процес і результат виконання самостійної роботи);

2) напівавтономія (викладач визначає мету і завдання, надає студентам відносну свободу щодо добору шляхів, у тому числі й із запропонованих, та ходу виконання завдання, контролює його результат);

3) умовно повна автономія (передбачається самостійне визначення студентом рубіжних і кінцевих цілей з урахуванням програмних вимог та індивідуальних потреб; можливість консультування за потреби з викладачем; самостійна реалізація поставлених завдань; самоконтроль і самокорекція, оцінювання результатів) [2; 7; 9].

У більшості робіт науковцями наголошується на необхідності реалізації рівня напівавтономії у про-

цесі самостійного формування ППК та доцільності реалізації часткової та напівавтономії з внутрішнім самоконтролем у навчанні АМПС.

Необхідність формування готовності навчатися впродовж життя ставить перед викладачами АМПС нові виклики, зокрема, створення такої методики формування ППК, яка дасть змогу студентам здійснити поступовий перехід до умовно повної автономії навчання.

У цьому аспекті цікавими є результати опитування 12000 осіб віком 16–70 років із 19 країн міжнародною освітньою компанією Пірсон, проведеного в 2019 році [14].

Відповідно до результатів опитування вісім основних трендів набувають популярності в галузі вищої освіти, а саме:

1) самонавчання як провідна форма отримання освітніх послуг, коли кожна людина отримує можливість самостійно обирати що, коли та як вивчати;

2) навчання стає невід'ємною і постійною частиною життєвого циклу, надаючи можливість кожному за власним бажанням змінювати професію відповідно до особистих потреб;

3) цифрова та віртуальна форми навчання стануть невід'ємною частиною життя у найближчі десять років;

4) навчальні заклади як інституціональні об'єкти поступово втрачають соціальну значущість, оскільки не готують до професійної діяльності у відповідності до вимог цільового користувача освітніх послуг, а навчання є занадто дорогим та не враховує індивідуальні потреби особистості;

5) навички соціальної взаємодії набувають більш вагомості соціальної цінності порівняно з навичками автоматизації виробництва [14].

Необхідність пошуку нових підходів до навчання АМПС також пов'язано із глобальним інтернет-проникненням у більшу частину сфери професійної діяльності людства.

Згідно з результатами моніторингу інтернет-проникнення в Україні, яке на замовлення ІнаУ виконала дослідницька компанія Factum Group, у 2019 році відбулось зростання на 6–7% інтернет-користувачів, більшість населення України віком до 35 років є інтернет-користувачами [3].

Однією з причин такого зростання науковці вважають «смартфонізацію» населення. Натепер 22% користувачів виходять в Інтернет винятково за допомогою смартфонів.

Разом із тим наявність програмного забезпечення та засобу користування навчальними програмами, мобільними додатками, вебсервісами тощо озброює студентів додатковим набором можливостей, які формальна освіта не може забезпечити, а саме:

– самостійним, на власний розсуд створеним розкладом занять із палітри доступних навчальних курсів онлайн;

– навчанням відповідно до домінуючого типу інтелекту та власних біоритмів активності;

– повторенням, поверненням у разі необхідності до навчального матеріалу з метою його уточнення, закріплення, проміжного контролю;

– вихованням вольових якостей особистості (самодисципліни, самоорганізованості);

– плануванням робочого дня для ефективного використання робочого та вільного часу;

– контролю часового простору та змісту навчання (внутрішня мотивація) та підвищення ефективності навчального процесу за рахунок можливостей навчальної програми (зовнішня мотивація);

– перехід від ролі пасивного об'єкта навчання до активного учасника та творця власного навчального простору.

Нові форми взаємодії учасників навчального процесу, що створюють підґрунтя для технологізації гуманітарної сфери та модернізації процесу підготовки майбутніх фахівців шляхом цілеспрямованої орієнтації її на поглиблений розвиток аналітичних умінь студентів, їх стратегічного мислення, уміння синтезувати отриману інформацію для вирішення професійних проблем, працювати в команді та швидко адаптуватися до змін, застосовувати фахові знання на практиці, знайшли своє відображення у дослідженнях О.В. Жорнич, І.С. Заярної, А.В. Медведчук та інших.

Для успішного формування ППК із залученням нових технологій навчання, на думку А.В. Медведчук, варто здійснювати на засадах:

1) концептуальності – чіткої, послідовної та методичної розробки цілей навчання;

2) результативності – теоретико-прогностичного вивчення умов і засобів упровадження педагогічних інновацій, прогнозування результатів навчально-виховної діяльності і високого рівня досягнення результатів;

3) економічності – ефективне формування ППК забезпечується структуруванням, упорядкуванням, ущільненням інформації, що створює підґрунтя для ефективного сприйняття та засвоєння більшого обсягу навчального матеріалу;

4) ергономічності – організація навчання здійснюється в умовах співробітництва і позитивного емоційного мікроклімату;

5) коригованості – можливість вносити процесуальні зміни в навчальний процес зі збереженням основних цілей навчання;

6) візуалізації – комплексне застосування технічних, комп'ютерних засобів навчання та контролю [10, с. 90].

О.В. Жовнич пропонує використати сервіси Веб 2.0, зокрема блог-технології, як зручну платформу не лише для отримання інформації, а й для комунікативної взаємодії, аргументуючи свій вибір тим фактом, що інтенсивне впровадження ІКТ

полегшує комплексне напрацювання англомовних писемних умінь і навичок спілкування майбутніх журналістів, заохочує вивчення мови як реального засобу комунікації, підвищує рівень креативності студентів і впевненість у власних можливостях; формує вміння самостійного вироблення стратегій розв'язання навчальних і практичних завдань [6, с. 16–17].

І.С. Заярна розглядає можливості дистанційного навчання, яке покликане удосконалити і розвивати традиційні очні та заочні форми, інтегруючи в собі те краще, що накопичено ними із застосуванням у навчанні можливостей ІКТ у процесі формування ІКК [8, с. 17].

Серед основних переваг оволодіння необхідними навичками та вміннями з використанням дистанційного навчання науковець виокремлює:

1) *гнучкість* (здатність навчатися у зручний для студента час);

2) *технологічність* (використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій);

3) *доступність*, яка не поступається традиційному навчанню, соціальна рівність (однакові можливості для здобуття вищої освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу);

4) *інтернаціональність* (можливість здобути освіту в навчальних закладах іноземних держав); навчання ААПМ засобами дистанційного навчання створює низку переваг у процесі виконання поставлених навчальних задач і оволодіння необхідними навичками та вміннями [8, с. 17].

Висновки. Враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що сучасними тенденціями у галузі вивченні АМПС є:

1) зміщення акценту від накопичення студентами необхідних знань, умінь і навичок впродовж конкретного відрізка часу до формування готовності навчатися впродовж життя;

2) реалізація рівня напівавтономії у процесі самостійного формування ПКК та часткової автономії із внутрішнім самоконтролем у навчанні АМПС;

3) необхідність розробки ефективної методики формування ПКК в АМПС із поглибленим розвитком аналітичних умінь студентів, їхнього стратегічного мислення, умінь синтезувати отриману інформацію для вирішення професійних проблем, працювати в команді та швидко адаптуватися до змін, застосовувати фахові знання на практиці у зв'язку із тотальною технологізацією гуманітарної сфери та модернізацією процесу підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України.

Подальшою перспективою в цьому напрямі є обґрунтування та розробка теоретико-методичних засад методики викладання дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» у закладах вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва, 2009. 448 с.

2. Биконя О.П. Теоретико-методичні засади самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. ... док. пед. наук. Київ, 2017. 48 с.

3. В Україні виросла інтернет-пенетрація. URL: <https://inau.ua/news/v-ukrayini-znachno-vyrosla-internet-penetraciya> (дата звернення: 20.12.2019).

4. Дивнич Г.А. Англомовна компетентність як чинник функціонування механізмів державного управління в умовах євроінтеграції України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Чернівці, 2018. 20 с.

5. Друженко Т.П. Методика диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 269 с.

6. Жовнич О.В. Методика навчання професійно орієнтованого англомовного писемного спілкування майбутніх журналістів засобами блог-технологій : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2018. 303 с.

7. Задорожна І.П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки : монографія. Тернопіль, 2011. 414 с.

8. Заярна І.С. Методика дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019. 234 с.

9. Лазоренко С.В. Методика самостійного оволодіння англомовною лексико-граматичною компетентністю у читанні майбутніми військовими фахівцями з інформаційно-телекомунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 209 с.

10. Медведчук А.В. Формування англомовної професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні у майбутніх менеджерів з адміністративної діяльності : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019. 296 с.

11. Програма з англійської мови для професійного спілкування / кол. авт.: Г.Є. Бакаєва та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 119 с.

12. Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 11.01.2020).

13. Harding Keith. English for Specific Purposes. Oxford : Oxford University Press, 2007. 170 p.

14. E-Learning in High Education. URL: <https://eua.eu/resources/publications/368:e-learning-in-european-higher-education-institutions.html> (дата звернення: 11.01.2020).